

**TRETFNINGENE VED
BUAHAUGEN OG
RABALEN**

13. JUNI 1944

Rolf Bjerke Paulssen

Dette er en sammenstilling av materialet som Rolf Bjerke Paulssen samlet og fremførte for mange av Vangsjøen Vels medlemmer med venner og familie, lørdag 30. juli 2005 på Rabalen.

Forsidebilde:

Sommeren 1939. Bugge-hytta med anneks.
På andre siden av Røyri sees hytta til Ola K. Rogne.
Den gamle fiskebua skimtes som en mørk flekk til v. for denne.

© Copyright

Det er innhentet tillatelse fra copyrightholdere og bidragsytere til å trykke dette materialet.

Oslo, juni 2007

*

Layout og produksjon: Gorm G. Lund
Utgitt av LUND REKLAMEBYRÅ, OSLO

Innholdsfortegnelse

FORORD

1 INNLEDNING

1.1 Viktige hendelser i inn- og utland

1.1.1 Ikke-angrepspakten mellom Tyskland og Russland

1.1.2 Tyskland angriper og okkuperer Danmark og Norge 9. april 1940

1.1.3 Tyskland angriper Sovjet 22. juni 1941

1.1.4. Sentralkomiteens oppgaver

2 Organisering og boplasser

3 Angrepet på Rabalen og Buahaugen

4 Dagene derpå

5 Noen tanker

6 Takk til dem som har fremskaffet informasjon

7 Hvem klarte å rømme, hvem ble tatt til fange?

8 Fakta om Aksjon Almenrausch

9 Litteratur og referanser

FORORD

Ingen med tilknytning til Buahaugen og Rabalen, kan ha unngått å høre om krigshandlingene der under 2. verdenskrig. Dette fredelige området ble i løpet av 5 dager skueplass for tragiske og dramatiske hendelser. Bygdefolk med tilknytning til stølene fikk sannelig stifte bekjentskap med krigens grusomheter og mange led økonomiske tap. Det samme gjaldt noen hytteeiere som stilte hyttene til disposisjon for illegal virksomhet. Men det var slett ikke sikkert at de visste hva slags folk som bodde der våren 1944 eller hvilken virksomhet disse utførte. Ikke rart det ble mange rykter og gjetninger som etter hvert festnet seg til "sannheter". Mange år gikk før noen skrev om disse hendelsene og ikke alle disse skriftlige kilder er lett tilgjengelige. Derfor startet jeg med å lete etter kilder og snakke med dem som jeg vet på en eller annen måte var involvert eller så ødeleggelsene i ettertid.

En stor takk til Vangsjøen Vel som ville ha dette som tema på familiedagen 30. juli 2005.

Spesielt går takken til lederen av vellet, Sissel Brinchmann, som også har bidratt til å strukturere en skriftlig fremstilling og til alle de som har hjulpet til med å fremskaffe informasjon. Et kamera var ikke så lett tilgjengelig i 1944, men det er utrolig mange bilder som finnes fra årene før og etter når en begynner å lete og spørre seg frem. Hvis noen har tilleggsopplysninger å komme med, så vil jeg gjerne få disse for evnt. å ta nytt stoff og korreksjoner med i en revidert utgave.

Oslo, 10. juni 2007

*Rolf Bjerke Paulssen
Hytteeier fra 1978*

**TREFNINGENE VED
BUAHAUGEN
OG RABALEN
13. JUNI 1944**

*Haugen seter, Buahaugen.
Selet ble bygget i 1928. Brent av tyskerne 17. juni 1944*

1 INNLEDNING

1.1. VIKTIGE HENDELSER I INN- OG UTLAND

1.1.1 Ikke-angrepspakten mellom Tyskland og Russland

Den 21. august 1939 undertegnet utenriksministrene von Ribbentrop og Molotov en ikke-angrepspakt mellom landene deres. For Norges kommunistiske parti ble det en problematisk hendelse. For Peder Furubotn, som alt var på kollisjonskurs med Stalin og ledelsen av NKP, ble dette et signal til opprør. Tyskland angriper Polen 1. september s.å.

1.1.2 Tyskland angriper og okkuperer Danmark og Norge 9. april 1940

For kommunistpartiene oppstod det nå en lojalitetskonflikt mellom nasjonale interesser (motstanden mot tyskerne) og tilhørigheten til Komintern (Den kommunistiske internasjonale organisasjon) ledet av det sovjetiske kommunistparti med Stalin i spissen. Det var delte meninger internt i NKP om hva som var riktig å gjøre. Furubotn valgte straks å ta opp kampen mot nazistene. Han startet med å bygge opp en motstandsbevegelse på Vestlandet. Fra tidlig av hadde han Gestapo i hælene. I 1942 formulerte han en nasjonal og kommunistisk politikk for Norge:

“ Grunntanken i alt vårt arbeid må..... være å skape *en* vilje, bare *en* vilje i det norske folk, en virkelig *enhetlig* nasjonal folkevilje, en virkelig *heltemodig krigsvilje* så hardfør, sterk og stålsatt at *virkingen av enhver Hitler-terror vendes mot sitt eget opphav, at Norge seirer i sin nasjonale fridomskrig.*”

1.1.3 Tyskland angriper Sovjet 22. juni 1941

Tyskland trengte korn og olje. Derfor brøt de ikke-angrepspakten og angrep Sovjetunionen. De interne stridigheter i NKP fortsatte og endte med at Peder Furubotn ble valgt til generalsekretær 31. desember 1941. Eksekutivkomiteen i Komintern ønsket at den nye ledelse av NKP skulle flytte til Sverige, for derfra å drive etterretning i Norge for Sovjetunionen. Men det ble sett på av partilederen som forræderi. Parolen ble: **Her skal vi leve og her skal vi dø!** Uansett hva Moskva sa, fortsatte arbeidet med å bygge ut et sterkt motstandsapparat med forgreninger over hele landet.

1.1.4 Sentralkomiteens oppgaver

Sentralkomiteen hadde den viktige oppgave å ta vare på partiets arkiver, spesielt medlemslistene. Disse måtte ikke falle i fiendens hender. Illegal informasjon gjennom aviser og skrifter ble en stor oppgave for Sentralkomiteen. Den skaffet seg et sekretariat og en kurértjeneste til og fra forlegningen. Manuskripter ble brakt til trykkeriene, som vanligvis lå i byene, og derfra spredd gjennom et stort nettverk til sympatisører utover landet.

2 ORGANISERING OG BOPLASSER

Furubotn hadde flere gjemmesteder i Oslo-området i 1942. Etter en storrrassia 17. mai, etablerte han sentralforlegningen på Harestua. Men alt i juni flyttet de til Krosstølen i Hemsedal ovenfor Gol. Her bodde det fra 12-15 personer. Krosstølen ble angrepet 31.oktober, men da hadde Furubotn dagen i forvegen flyttet til Ålerust, en dal som grenser til Hemsedal. Grunnen til dette var at en deknings-hytte på Vikersund, som fungerte som en mellomstasjon til sentralforlegningen, brutalt ble angrepet tidlig om morgenen 30. oktober. Tre prøvde å skyte seg ut, men to falt. Et ektepar ble arrestert. Han ble senere skutt på Trandum, men hans gravide kone ble sendt til Ravensbrück. Utrolig nok kom det straks melding om hendelsen på Vikersund til Krosstølen.

Samme kveld, 30. oktober, er det at Furubotn og flere flytter til neste sted, Ålerust. På Krosstølen er det 4 personer igjen. Mirakuløst kom de seg unna angrepet og ble forent med Furubotn-gruppen neste dag. Så slet de seg i snøstorm på ski over vidda til Vestre Slidre. De fant ly en ukes tid i noen setre på Beitostølen og feiret jul der i 1942. Senere sikret de seg innkvartering i Etnedal. Fra Steinsetbygda hos lærer Skrindsrud, flyttet sentralforlegningen til

Skriulægret ved Røssjøen ved påsketider 1943 og ble værende der til august s.å. I alt 20-25 personer var samlet der på forskjellige hytter. Men allerede i begynnelsen av juni fikk Furubotn beskjed om at Gestapo mente han oppholdt seg 220 km nordøst for Oslo. Og det var riktig. Derfor valgte de å flytte sentralforlegningen til Sollia pensjonat i Søndre Land. Her vokste staben til nærmere 30 personer. Ikke langt unna, ved Einavatnet, hadde sabotøren Asbjørn Sunde (Oscar) sitt hovedkvarter. Interne motsetninger i sentralforlegningen førte til at denne mistet sin vaktstyrke som søkte mer operative oppgaver hos Asbjørn Sunde. Fra Sollia flyttet de via familien Skrindsrud i mars 1944 på nytt til Skriulægret. I april oppholdt noen fra gruppen seg i Juvike.

På Rabalen og Buahaugen ble sentralforlegningen etablert i mai. Kolbein Skaare var på Rabalen sammen med andre ungdommer i påsken 1944 og da hadde de sett to skiløpere, en var en kraftig kar i vindjakke som Skaare i ettertid mener kan ha vært Furubotn. Kanskje var han på rekognosering? Mens de oppholdt seg på Rabalen og Buahaugen, arbeidet de med å organisere seg i Gausdal. Men det ble det ikke noe av.

3 ANGREPET PÅ RABALEN OG BUAHAUGEN

Først noen opplysninger om området i 1944: Den eneste vei inn dit gikk fra Bergo. Vegen var bratt og smal opp fra bygda, men normalt kjørbær med bil om sommeren. Vegen stoppet på Rabalen og ved broen før Buahaugen. Herfra gikk det stier til henholdsvis Bukono- og Rennsennstølene. På Buahaugen var det to støler som nå, samt Bugge-hytta og Sandberghytta. På østsiden av broen lå hytta til Ola K. Rogne og Wellén-hytta. Nær broen hadde søndre Rogne-gården en stor, noe forfallen fiskebu. På Rabalen drev Olav Haugen og Ingebjørg f. Rudi, en støl med rom til utleie, senere kalt Pensjonatet. Dette var begynnelsen til Vangsjøen Høyfjellsstue. Ellers lå de støler der som vi kjenner i dag. Lærer Holden på Rogne skole hadde hytte rett opp for Milo (geitefjøsset). Det ligger en større hytte på samme sted nå. Resten av hyttene og noen stølshus er kommet til etter krigen.

En må ut ifra skriftlig og muntlig materiale gjette seg til hvordan sentralforlegningen var organisert. Min teori er at hovedkvarteret hvor Furubotn residerte, var i Bugge-hyttene (den gang var det en stor og en liten). Størsteparten av mannskapet hadde tilhold på Pensjonatet, hvor middagsmaten ble laget og på noen andre støler på Rabalen. Sannsynligvis ble flere sel og hytter brukt, i alle fall til møter, som skrivestuer o.l.

Den 12.juni ble Olaug Karlsen sendt ned i bygda for å møte en kurér fra Oslo. Han skulle ha med nyheter fra Victoria Terrasse, Gestapos hovedkvarter. Om kvelden i 23-tiden kom hun tilbake uten å ha møtt kuréren. Slikt skapte alltid uro. I ettertid kom det fram at kuréren hadde vært i Øystre Slidre, men ikke på avtalt treffsted. Han hadde for øvrig med seg opplysninger om en planlagt tysk aksjon mot NKPs sentralforlegning.

Samme kvelden kom Knut Hermundstad til forlegningen. Han var fra Skrautvål og det var hans foreldre som eide Skriulægeret. To

fremmedkarer hadde vært i gårdstunet hjemme og spurt ut gårdsarbeiderne. Dette ble sett på som mistenkelig. Derfor ville han varsle forlegningen. Han tok turen via Skriulægeret og til Buahaugen. Hvis det var folk igjen på Skriulægeret ble de i så fall varslet. Disse nyheter ble koblet sammen med Olaug Karlsens mislykkede tur til bygda. Men Furubotn mente at forholdene ikke ga grunn til å flytte leiren straks. Det var tidligere kommet falske meldinger som en mente var plantet av lokale Milorg.-karer som ville ha forlegningen ut av fjellområdet.

Dagen etter, tirsdag 13. juni, gikk Furubotn fra hytta til Rabalen, skriver Torgrim Titlestad. Dette får jeg ikke til å stemme. Jeg tror at Furubotn gikk i konferanse i en annen hytte på Buahaugen eller helst i Rogne-hytta. Kvelden før var det kommet to karer fra Oslo, sjefsbibliotekar Andreas Andreassen og ingeniør Vennesland. Furubotn pleide å konferere med folk utenfra før forlegningen skulle flyttes. Furubotn hadde med seg Ørnulf Egge, Willy Johansen og Roald Halvorsen. Den siste satt nå i Sentralstyret som nestleder. Igjen i hovedforlegningen var Samuel Titlestad, sikkerhetssjefen, Gina Furubotn, kona til Peder, Magda Furubotn, deres datter og barnebarnet Vigdis på 3 mnd. som var født på vestsiden av Volbufjorden. Videre Knut Hermundstad, Ragnvald Eikil, søstrene Olaug og Leikny Karlsen, Eli Aanjesen og Bergliot Løiten. Arne Taraldsen, som hadde vært på Leira og hentet de to karene fra Oslo, lå og sov. Gina og Titlestad var urolige.

Arve Rosenberg, en av vaktmannskapene, hadde gått et ærend til Pensjonatet på andre siden av vannet. Han var alltid presis og skulle forlengst ha vært tilbake. Derfor ble Eli Aanjesen og Bergliot Løiten sendt dit han var for å hente mat til de som satt i konferanse. De skulle nok få ham med seg tilbake. Bergliot og Eli var i godt humør og enset ikke at Gina var urolig.

*Setrer på Rabalen I
(aftenbilde fra sommeren 1939): Stølene er fra h.: Skaare (brent), Nedre Skogen
(Bjelbøle)(selet brent), Kleven, Øvre Skogen (Melbybråten)*

Eli memorerer senere:

Vi var blitt bedt om å hente noe mat vi skulle ha til middag. En del av provianten vår var plassert på Rabalen. Vanligvis var ikke dette vår jobb, men Arve, som hadde dratt av gårde for å gjøre det, kom ikke tilbake. Vi gikk og undret oss litt over dette, fordi Arve var en samvittighetsfull og rask gutt. Han pleide ikke å somle. Men han kunne jo ha falt for fristelsen til å prate med Asle, Ragnvald og de andre som bodde på Rabalen. Det var ikke så ofte vi traff hverandre. Vi gledet oss også til å treffe dem. Dessuten visste vi at noen gutter fra Milorg var på vei til oss. De hadde våpen og skulle hjelpe til med vaktteneste. Kanskje de hadde kommet, og da var det forståelig at både Asle og de andre kunne glemme både tid og sted. Egentlig burde det ha ringt en aldri så liten varselklokke. En gyllen regel i alt illegalt arbeid var, at om noe ikke gikk etter avtalen, så betydde det full alarm. På den andre siden hadde vi bygd opp et varslings- og sikkerhetsnett rundt

forlegningen vår, som ville fange opp hvert mistenkelig tegn på at noe var galt. Det ingen visste, var at vi akkurat nå sto i en situasjon, hvor selv et langt bedre varslingsnett enn vårt ikke hadde vært til noe hjelp.....Der gikk vi – to unge jenter på vandring mellom noen støler i Valdres-fjellene denne vårdagen i juni 1944 – uvitende om hva som holdt på å skje. Til tross for at det var midt i juni, så vi ikke mye tegn til vår. Snøen lå i store flak med noen bare flekker innimellom. Ingen grønne spirer fortalte at det snart var sommer.

Vi nærmer oss huset. Ikke et menneske kan vi se da vi går over tunet, rundt hushjørnet mot inngangsdøra. Der står en mann i uniform og med skytevåpen. "Ikke tøys," sier vi, og tror det er de norske Milorg-guttene som vil ha litt moro med oss. Misforståelsen blir fort oppklart. Det er en tysk soldat! Hvem av oss som kommer på ideen å fortelle at vi er to jenter fra bygda, og at vi har truffet noen gutter som lovt å skaffe oss noe mat, husker jeg ikke. Men han tror oss. Vi må åpne ryggsekkene våre, og der er det jo ingenting, eller nesten ingenting. I bunnen av Bergliots sekk er en gammel "enøyd" skipskikkert av det slaget sjørøverne brukte i gamle dager. Den er mer en antikvitert enn et brukbart redskap, mener nok den tyske soldaten, da Bergliot prøver å finne en forklaring. Oppi all fortvilelsen er det litt komisk også. Det hjelper oss en del at vi er to unge jenter. Vi ser antagelig både redde og uskyldige ut. Vi blir ført inn i huset og plassert i et rom alene. Døra blir låst bak oss. De andre er innelåst på et annet rom, skjønner jeg. Der sitter vi, to jenter og ser på hverandre. Redde er vi, men det vi tenker mest på, er hvordan det står til med de andre som ennå ikke er tatt. De som er i stølene på den andre siden av vannet. Skjønner de noe, eller sitter de der rolige uten anelse om hva som holder på å skje? Dette snakker vi hviskende om. Hva kan vi gjøre for å advare dem? Hvis en av oss hoppet ut gjennom vinduet, vil hun ikke komme langt. Våt og tung snø dekker marka – vi kan regne med at de skyter etter den som prøver seg, og da må jo de andre skjønne at noe er galt fatt. Mens vi sitter og diskuterer dette, hører vi skuddsalver like utenfor.

Det var Einar Støreng som kom til Rabalen der Eli og Bergliot og andre satt i arrest. Han hadde vært ute på oppdrag da han traff på tyskerne den morgenen. Kanskje var det ned mot bygda? De plaffet løs på han. Han stupte inn i skogen og løp over ås og li. Hans eneste tanke var å varsle de andre. På halvannen time hadde han lagt bak seg et brattlendt terreng som han ellers ville bruke tre timer på. Han var stupeferdig da han kom til Pensjonatet. Han visste ikke at tyskerne stod med fingeren på avtrekkeren bak døra. De grønkleddet veltet ut gjennom

døra og brente løs. Einar bråsnudde og var på full fart mot småskogen, men måtte over et gjerde, tok tilsprang, men snublet og datt. Nå var det for sent å komme seg bort. Han grep etter giftpillen og slukte den før gestapistene var over han. Men giftpillen virket ikke. Fem tyskere halte han på beina og dro han inn i et fjøs like ved. Tyskerne dengde løs på han med gevær. Så kom spørsmålene: "Hvor er våpnene? Hvor er senderen? Hvor er Furubotn?" De fikk ikke vite noe og slepte han inn til de andre.

*Haugen seter (sommeren 1939).
Kjerreveien går ned til broen over Røysåne*

Torggrim Titlestad skriver: s. 67

På Buahaugen gjekk Titlestad og venta. Han hadde ansvaret for sikringa av forlegningen. Han hadde undra seg over omen han tykte han hørde fjernt frå bygda. Det var nett som motordur. Det tok til å drya ut med mat-hentarane på andre sida av vatnet. Han tråva rastlaus att og fram og beit seg merke i at Gina fylgde han med augo. Ho visste at Titlestad pla vera ein stø og roleg kar. Dei hadde vore gjennom mang ein kritisk situasjon, sidan dei møttest på Stend i Fana i november 1940. Det var ikkje likt han å vara slik på vakt, ikkje utan at noko var på ferde.

*Med eitt hørde han nokre hole kakk. Til vanleg ville han ikkje ansa på lyden. Det var nett som nokon hogg like i nærleiken. Han kvakk til. Kunne det vera skot? Eller var Asle framleis i vedbua? Den unge medisinarstudenten Asle Helland Grepp hadde tidligare på dagen stått og hogge ved. Titlestad for til vedbua. Nei, ingen der. I et eit par byks var Titlestad oppe i andre etasje, treiv kikkerten og speida mot andre sida av vatnet. Utsynet var dårleg. Det hadde nett sett inn med tett snøkave som gjekk i flager over vatnet. Slikt ver kunne koma brått på i fjellet i juni månad. No kom det nokså ulageleg. Mellom bygene meinte Titlestad at han skimta ein kar i sid frakk. Det slo han med ein gong: ingen i forlegningen har eit slikt plagg! Uroa var stadfest. Kwart minutt kunne vera dyrebart. Han tok trappene i nokre steg og bad Leikny Karlsen skunda seg ned til konferansehytta for å varsle Furubotn. Ho la straks på sprang. Så måtte Taraldsen vekkjast. Det fekk ikkje hjelpa at han var utsliten etter den strevsame turen til Leira:
-Tyskarane kjem!*

Normalt vil en vel ikke høre motordur fra bygda. Kolbein Skaare har fortalt at det hadde snødd om natta og tyskerne fikk ikke bilene og motorsyklene sine opp kneika overfor Bergo. Det var vel noen i fortroppen som Einar Støreng hadde støtt på. Erik Moe har fortalt at bilene kjørte seg fast i teleløsningen, og kom ned igjen og dro til fjells via Moane-vegen. Knut Steinsrud husker at tyskerne kom tidlig om morgenen og forlangte nøkler til bommen. Det var Steinsruds som hadde oppsyn med den. Gjennom bommen kunne de da komme til Rennsenn-stølen og til Bukono-stølen. Og

derfra var det kanskje mulig å høre motordur på Buahaugen?

På Buahaugen var det fullt oppbrudd. Gina sanket sammen papirer, dokumenter og koder. De andre pakket ryggsekker og koffertene. Arkivet måtte for all del berges. Hver og en hadde sin jobb å gjøre. Da de var ferdige, ba Titlestad alle gå i dekning bak en haug ovenfor hytta.

I mellomtiden hadde Leikny fått varslet Furubotn i konferansehytta. Han ba henne springe til Pensjonatet der Bergliot og Eli var og undersøke hva som stod på. Leikny fór avsted på nytt.

Torgrim Titlestad lar Leikny fortelle: s. 68.

- På halvvegen fikk jeg se en kar i regnkappe komme imot meg. Jeg ante uråd og saknet farten. Men han hadde sett meg, og en femti-femogsytti meter ifra meg stanset han og ropte at hvis jeg ikke stanset, skjøt han.

Bare en ting hadde jeg å gjøre: løpe – løpe! Instinktivt sprang jeg i sikksakk. Da begynte kulene å synge om ørene på meg tett, tett – den ene kula etter den andre. De hadde alle den samme pipende, sinte tonen da de fór usynlig forbi meg, og jeg skjønte at jeg måtte kaste meg ned på alle fire og prøve å finne ly i lyngen. Bare noen sekunder etter kjente jeg en sviende smerte i armen. Det kjentes som om armen var smadret. Jeg krabbet videre, og til sist reiste jeg meg og sprang ned til elva. Det sto en låve der nede, og jeg kastet meg ned bakom låveveggen for å puste ut, derifra så jeg hossen de andre marsjerte oppover mot hytta i kuleregnet. Jeg kjente at jeg måtte se å komme meg etter, og uten å betenke meg videre hoppet jeg ut i vatnet. Mens jeg lå i det iskalde fjellvatnet og kavet, kom jeg i tanker om legitimasjonskortet mitt i vindjakkkelomma. Jeg skjønte jeg var ferdig og tenkte at om de skulle få greie på hvem jeg var, skulle de sikkert komme til å ta brødrene mine som gisler. Jeg snudde om igjen og grov kortet ned under en stein ved stranda. Alt sammen hadde jeg gjort unna i en blunk, enda kjentes det som en evighet. Det varte ikke lenge før jeg kunne stige søkkvåt opp av det iskalde vatnet på den andre sida, der jeg fortsatte å åle meg fram på magen. Kulene plystret ganske jevnt omkring meg nå også. Rett som det var kom det en eller flere kuler og slo seg flate i steinene omkring meg.

Da så jeg fire mann nærme seg, og det var ennå et godt stykke igjen til hytta oppe i skogkanten. Jeg tenkte at det ville ta en evighet å åle seg fram til hytta på denne måten. Dessuten kjente jeg at kreftene mine begynte å ebbe ut. Armen min som var såret, var helt slapp. Jeg begynte å få blodsmak i munnen. Og til sist reiste jeg meg like godt for å springe det siste stykket. Med det samme ble jeg truffet også i den andre armen. Jeg var da helt utmattet, og til sist fikk de tak i meg. Nå så jeg at det var legionærer i stapouniformer, og mens de undersøkte lommene, sto det en og pekte på meg med revolveren. Jeg ble dratt opp til hytta, og der ble jeg liggende mens de foretok husundersøkelse.

Jeg tror Leikny møtte tyskeren på stien langs Vangsjøen mellom Buahaugen og Rabalen. På Buahaug-siden starter den der Rogne-hytta stod. Mot Røyri stod det som

brenne løs, hørte han Titlestad si rolig på nytt: " Du må ikke skyte. Det er altfor mange tyskere!" Taraldsen roet seg. Han ber Titlestad søke dekning.

tidligere nevnt, en lang, gammel fiskebu. Leikny kaller denne "låven". Der fikk hun dekning mot han som forfulgte henne. Så kaster hun seg ut i Røyri, Leikny sier elva, men Røyri er smal der og hun har sikt mot Bugge-hytta. Hun håper at de der oppe oppdager henne.

På Bugge-hytta så de at Leikny bråsnudde, sprang noen steg og falt om. Skuddene smalt i ett da Furubotn med følge kom fra konferansehytta. Først virket de litt desorientert, men kuleregnet viste hvor fienden var. Furubotn overlot til Titlestad å organisere flukten. Arbeidsfordelingen virket som den skulle. På kort tid var de klare til å rømme Buahaugen. Bare Taraldsen lå igjen bak maskingeværet. Kulene hvinte om ørene. Han var forberedt på å brenne løs. Han hadde tatt ladegrep. Fingeren lå på avtrekkeren. Brått hørte han Titlestad bak seg. "Ingen skyting her! Vår oppgave er å komme oss i dekning!" "Dra te'helvete!," glefsa Taraldsen. Han var både arg og forfjamset. Endelig hadde han tyskerne på kornet. Like før han skulle

Sommeren 1939.
*Bugge-hytta med naust og anneks.
Det var her Leikny Karlsen svømte over Røyri*

Prosjektilene fyker rundt ham. Titlestad venter en stund. Så slår han fast: " Ja, så kommer du, da!" Taraldsen lyder ordren og følger etter. Fremfor seg ser han Furubotn forsvinne mellom de hvite bjørkestammene. Inne i skogen samler flokken seg. Den består av Furubotn, Gina, Magda, vesle Vigdis, Egge, Vennesland, Andreassen, Johansen, Taraldsen, Hermundstad, Titlestad og Halvorsen. Titlestad velger **ikke** å gå innover i fjellet. Der ville de være hjelpeløse, mener han. Det var tryggere å holde seg i skogbeltet i utkanten av bygda. Problemet var å trenge gjennom de tyske linjene uten å bli oppdaget. En gang var det nære på. Selv om skodda og snøkavet ga dem ly, lettet det opp innimellom. I et slikt glimt oppdaget de tyske biler bare femti meter borte (ved Moane-Fullsenn vegen, tror jeg). Tyskerne gikk langs skogkanten og sendte skuddsalve etter skuddsalve inn

mellom granene i håp om å skremme opp "viltet" som de jaget. Men rømlingene lot seg ikke uroe. De strevde seg uforstyrret gjennom villmarken. En gang de kom over noen åpne rabber, ble de var et speiderfly av typen Storch. Plutselig slås motoren av høyt oppe og flyet glir ned mot grantoppene. Da det var vel tyve meter over bakken, tennes motoren. Furubotn-gruppen kastet seg inn mellom grantrærne og klemte seg inn til dem. Ble de oppdaget?

De gikk nordover i dalsiden. Vigdis trengte melk og noen fikk skaffet det på en gård (i Robøle-bygda, gjetter jeg). Hermundstad kjente en kjøpmann på Skammestein, et par timers gange fra der de satt i en liten bu. Han og Titlestad gikk av sted og kom tilbake med to gode bører med mat. Handelsmannen (trolig kan det ha vært O. Jøranli) ble tørnet ut lenge etter stengetid. Han skjønnte vel hvilket ærend de to

"rensgjeterene" var ute i. Han provianterte dem så godt han kunne.

De krysset veien (mot Beitostølen) og trakk vestover mot Dale- og Skjel-bygda. Fra dalen kunne de se at tyskerne brente støler i fjellet. Røyksøylene stod til værs. Det må ha vært lørdag. Da hadde de vært ute i terrenget siden tirsdag. Fra Dale gikk veien til Årstadstølen i V. Slidre hvor det ble slått leir i juli. To måneder senere var det ny forflytning til Hoverud ved Fagernes. I januar 1945 foretok sentralforlegningen med sine 30-40 personer, den siste forflytning til Liagrenda i Nord-Aurdal. I alt flyttet sentralforlegningen 13 ganger i løpet av tre krigsår.

Hvordan gikk det med de andre som ikke kom med i hovedgruppen? Olaug Karlsen kom bort fra gruppen ganske umiddelbart etter oppbruddet fra Buahaugen. I 1977 skriver hun:

Wiederstrøm s. 105:

"Samuel Titlestad hadde på nytt den militære leiinga og ga ordre om at våpenlause kvinner og menn hadde å dekkja seg attom ein haug. Ordren vart fylgd. Eg fann meg ein haug. Skota læst koma nærare og nærare. I kveldsdimme, regnskodde og snødrev såg eg ikkje kva som gjekk føre seg, men fann det tryggast å søkja ein haug lenger borte. Der kraup eg inn i einebærbuskar og bjørkekratt. Tett attmed fann eg journalist Ragnvald Eikil. Da vi stakk hovudet opp kunne vi ikkje sjå kvar våre eigne folk var vortne av. No var vi overlatne til oss sjølve, vi to. Men vi hadde ikkje vet til å fylgja partisantaktikken: Tvers gjennom fiendelinene og lenger inn i skogen – den trygge norske skogen! Vi tok vegen beint innover snaufjellet. Vi vassa over elver for at hundane til fienden skulle missa sporet. Vi leska oss med fjellvatnet. Heile tre dagar til ende greidde vi oss". Fortsatt hørte de to skudd i det fjerne. De trodde gruppen deres var kommet i kamp, men det de hørte var tyskernes skremmeskudd. Oppe på snaufjellet fløy tre tyske rekognoseringsfly over dem. Mot kveld den tredje dagen nådde de frem til en forfallen sauestøl: "For meg såg det ut som vi sto ved enden av himmelranda, øvst på ryggen av Mor Norge. Veike og forfrosne leita vi oss opp på lemnen i denne stølen. I ein svær haug av skiten saueull vart alt borte i ei skodde. Vi fall i svevn. Men vi skvatt opp av søvnen ved daggry. Utanfor var det ståk og styr, støveltramp i stølegolvet. Opp mot lemnen voks ein skog av bajonettspissar, og nedunder denne skogen eit brølekor: "Hände Hoch!!" Fyrst då armane kom i veret, fekk vi sjå fjes".

Olaug Titlestad, som etter krigen ble gift med Samuel Titlestad, skriver at alle som tyskerne tok, ble samlet på Fagernes. I tillegg til seks fra sentralforlegningen, ble folk som hadde hjulpet til med forsyninger og husrom også tatt. Mennene ble satt på Akershus. De fem kvinnene ble alle kjørt til Grini.

Jeg synes det kan minne om Vesle Skag-stølene der disse to ble tatt til fange i "sauestølen".

Sommeren 1939. Ved broen over Røyråne. I bakgrunnen den gamle fiskebua og den nybygde hytta til Ola K. Rogne som ble brent. Bilen tilhørende de på Bugge-hytta, står parkert ved fiskebua med presenningen over

Wiederstrøm s. 106 lar Olaug fortsette:

" Men 17. juni – endåtil på åremålsdagen til far min – då skein sola som eg aldri hadde sett henne skina, og stemorslo nikka i tusental frå åker og eng. Syrenene blømde så blidt nedi bygdene under heile fangetransporten på vegen til Oslo. Livet ga meg si siste helsing – trudde eg. For eg tenkte på Krosstølen att 1. november 1942, og det som då låg att inni ein madrass." *)

*) Olaug tenker på et kodebrev hun tidligere hadde fått av russerne og gjemt i madrassen på Krosstølen.

Også Roald Halvorsen ble borte. Han gikk sist i gruppen fra Buahaugen. Så var det noen som husket at en liten eske eller pakke og et gevær stod igjen på hytta. Fra Furubotn kom det beskjed bakover at siste mann skulle hente sakene. Halvorsen greide å få tak i tingene, men han hadde ingen sans for våpen, så geværet - og kanskje esken - gjemte han under en lurvegran. Han har fortalt at han under flukten var nær ved å bli tatt. Ved et gjemmeded tråkket nesten en nazist på hånden hans. Halvorsen fant ikke gruppen igjen og gikk østover, retning Skriulægret, kom seg til bygda, tok tog til Eina og kom seg via Lillehammer til Oslo. En stund var han i Sverige hvor hans kone og sønn oppholdt seg. Han kom tilbake til Norge og

holdt nær kontakt med Furubotn. Gestapo hadde i aksjonen tatt Eli Aanjesen, Bergliot Løiten, Einar Støreng, Wilfred Hagen, Arve Rosenberg, Tore Osvald Langeland, Leikny og Olaug Karlsen, Ragnvald Eikil og Asle Grepp.

Leikny Karlsen ble båret til en feltsykestue på Rennsenn-stølen og videresendt til sykehus på Hov i Søndre Land, hennes hjembygd, hvor hun mirakuløst ble reddet ut av sykehuset av sine to yngre brødre tre dager etter trefningene. Også det er en spennende historie som vi ikke kan dekke her. Hun hadde neppe blitt sendt til det sykehuset hvis Gestapo hadde funnet hennes identitetskort. Leikny ble holdt skjult og kom seg raskt og meldte seg tilbake i hovedforlegningen.

4 DAGENE DERPÅ

Aksjonen startet tirsdag 13. juni. Fire dager senere, lørdag 17. juni, tok Kolbein Skaare og lærer Knut Holden en tur til fjells for å se hvordan det stod til. Begge var med i Heimestyrkene i Øystre Slidre. De ble forsinket en dag da to av dem som unnslopp aksjonen i Tapptjerndalen, kom ned i bygda og måtte bringes til et trygt sted.

Disse to kom til Rabalen uten å møte noen, men der så de at det hadde vært folk. Holden-hytta stod urørt, men i selet på Skaare-stølen hadde det vært folk som hadde kommet seg ut i hastverk. Kolbein fant et visittkort til Andreas Andreassen under en seng. Det stakk han i lommen. Med ett hørte de skyting. De fikk øye på noen grønnkledde menn som skjøt mot husa på Buahaugen. Kolbein stakk visittkortet under en haug med bjørkeved utenfor uthuset. De håpet å komme seg til bygda før noen fikk øye på dem. Men like sør for Pensjonatet, kom en bil med tyskere imot dem. Etter en sjekk fikk de dra videre. (De sa de hadde vært på stølen for å lukke igjen grindene før sauene ble sluppet). Litt lenger sør møtte de en flokk på ca. 30 tyskere. Midt inne i flokken gikk Ola K. Rogne. To og to tyskere bar 20-liters bensinkanner mellom seg. Skaare og Holden måtte snu etter en kroppsvisitasjon. Så gikk turen østover igjen, men nå til Buahaugen. Så fikk

de være vitne til at stølshusene på Buahaugen og hyttene (Sandberg- og Bugge-hytta) ble satt i brann. De fikk en kraftig refs av en sivilkledd mann som kom med tyvegods i fanget. Det var tyskerlakeien, statspolitimannen og torturisten Einar Dønnum. Han var en av de vel tyve nordmenn som fikk dødsdom etter krigen og som ble henrettet. Det siste han sa var: " Nå kan dere dra hjem til Fagernes eller hvor f... dere hører hjemme og fortelle at sånn gjør vi det hvor det har vært kommunister i huset". De fikk så lov til å gå, men ble fulgt av vakter opp til Buahaugkrysset. Ola K. Rogne var glad for at hytta hans ikke ble brent, men da de kom til Koltjernsbakken så snudde Kolbein på hodet og så østover. Da røk det mer enn før. Det gikk som han fryktet, hytta til Ola K. ble satt i brann. Så dro tyskerne på Rabalen og brente hytta til Holden, Pensjonatet og selene på Skaare- og Bjelbøle-stølene.

5 NOEN TANKER

En kan undre seg over at en så massiv aksjon fra tyskernes side ikke ga større fangst. Riktignok reiste det tre busser med fanger til Oslo, de fleste bygdefolk som eide støler og hus hvor Furubotn-gruppen hadde oppholdt seg i eller som hadde hjulpet gruppen med mat o.l. Flere ble arrestert fordi de var på feil sted til feil tid.

At Gestapo ikke fikk tatt de viktigste personene, skyldes nok frykten for at gruppen hadde våpen, jf. overfallet på Vikersund og i Tapptjerndalen (det siste gjaldt ikke kommunister, men var en del av

Aksjon Almenrausch). Tyske soldater var ikke trent til søk i slikt terreng og aksjonen skulle gjennomføres med minst mulig tap av egne soldater. Men hva med sporhunder?

Et minnesmerke om Aksjon Almenrausch ble i 2003 satt opp ved Skriulægret. Der siteres et brev skrevet av Asle Grepp til sin mor natten før han skulle henrettes på Akershus 9. februar 1945. Han ble den eneste fra aksjonen i "vårt" område som måtte bøte med livet. La brevet være en påminnelse om hvor meningsløst krig er:

Oslo, 9. februar kl. 01.50

Ja, mor!

Dette hadde ikkje du trudd då du såg meg siste gangen. Og ikkje trudde eg at det skulle gå slik då eg såg deg siste gangen. – Nett nå er eg dømt til dauen, og advokat Bergsjø er i ferd med å diktera nådesøknad for meg.

Du skal ikkje syrje over meg. Eg døyr, som mange menneske før meg.

Det er berre så trist at eg fekk gjort så lite i live mitt. Trøysten min er at utviklinga og live går vidare – at andre vil taka opp tankane mine og føre dei fram, betre enn jeg sjøl kunne gjort det.

Eg tenkjer på far – i desse dagane er det 23 år sea han gjekk burt. Eg tenkjer på Peter Andreas og Gerda. Men meir tenkjer eg på dykk som er att – du mor, og Ole og Else og Pin og vesle Kyrre. Og er viss på at de alle vil taka dette som det må takast. At de vil minnast meg som eg var og gløyme alle dei mistak eg har gjort. Bergsjø har gjort det han kunne – men det var ikkje lange tida han hadde å områ seg på.

Nå er det vel slutt.

Eg vil berre be deg helsa alle gode vener og seia dei farvel frå meg. Om eg går burt – live lyt gå sin gang. De skal leva vidare og føra menneska fram til eit tilvære der ingen er som vert dømde til døden.

Kjære mor!

Eg er ikkje redd – det er slutt for meg. Det er det ikkje for dykk. Lev Vidare!

Son din, han Asle

Asle Helland Grepp var medisinerstudent, født 27. november 1919 i Oslo. Arrestert 13. juni 1944 på Rabalen og ført til Akershus festning. Dømt til døden og skutt på Akershus 9. februar 1945. Dødsdommen var undertegnet av Vidkun Quisling.

*Buahaugen sommeren 1939. Folk kommer til Bugge-hytta.
T.v. hytta til Ola K. Rogne (brent) og den gamle fiskebua.
I bakgrunnen Haugen seter*

Wellén-hytta "Mellebu" i påsken 1936

6

Takk til folk som har hjulpet til med å fremskaffe informasjon:

- Rolf Jørn Karlsen:** Han skaffet meg kopi av de mest relevante sider i Titlestads bok. Vi har holdt nær kontakt under prosjektet. Sammen besøkte vi Roald Halvorsen. Tipset meg om videoen: Rød og illegal.
- Jan Wollan:** Skaffet meg hefte 2/2003 av Krigsinvaliden.
- Ragnhild Skiaker:** Var i sin ungdom seterjente på Rabalen. Tipset meg om artikkelen til Kolbein Skaare og har ellers vært en god rådgiver.
- Tove Lindtveit:** Var på Buahaugen under krigen. Satte meg i forbindelse med Jørgen Karlsen.
- Jørgen Karlsen:** Vår tidl. sogneprest på Nordberg, Oslo. Olaug og Leikny Karlsen var hans tanter. Samuel Titlestad ble en inngiftet onkel og Torgrim Titlestad er hans fetter. Gitt mange opplysninger om familien Karlsen.
- Kolbein Skaare:** Har gitt god informasjon om området i 1944 og hva russiaen førte til av materielle skader. Lånte meg boken om kommunistenes motstandskamp. Nyttig samtalepartner om uklare sider av aksjonen.
- Martha Moe:** Var stølsjente på Haugensetra på Buahaugen under krigen. Bekreftet at stølene på Buahaugen ble brukt av motstandsfolk.
- Erik Moe:** Gitt flere opplysninger om hendelser i fjellet og bygda under russia-dagene i juni 1944.
- Joachim Rønneberg:** Gitt opplysninger om Bugge-hytta.
- Harald Rønneberg:** Har lånt meg et album med bilder tatt i området sommeren 1939.
- Marit Wellén:** Lånte meg bilder av "Mellebu" før og etter aksjonen.

7

Hvem klarte å rømme, hvem ble tatt til fange?

Disse klarte å rømme *)

Peder Furubotn:	Generalsekretær og leder av Sentralkomiteen i NKP
Gina Furubotn:	Gift med Peder
Magda:	Deres datter. Sekretær for sin far
Vigdis:	3 mnd., datter til Magda
Samuel Titlestad:	Sikkerhetssjef for forlegningen. Etter krigen gift med Olaug Karlsen
Roald Halvorsen:	Nestformann i Sentralstyret. Var med på rådslagningen 13. juni. Hentet gjenglemte saker på Buahaugen. Kom bort fra gruppen, men kom seg til Oslo og senere til Sverige. Tilbake i Oslo holdt han kontakt med Furubotn
Willy Johansen:	Tilhørte den indre krets. Var med på rådslagningen
Ørnulf Egge:	Organisasjonssekretær i NKP. Var med på rådslagningen
Andreas Andreassen:	Kom fra Oslo for å delta i rådslagningen
Vennesland:	Kom fra Oslo for å delta i rådslagningen
Knut Hermundstad:	Kom fra Skriulægret kvelden 12. juni. Varslet om mistenksomme personer som dukket opp i N-Aurdal
Arne Taraldsen:	Kom fra Leira natten før hvor han hentet de to fra Oslo

Disse ble tatt til fange *)

Olaug Karlsen:	Søster til Leikny. Dro til bygda 12. juni for å treffe en kurér fra Oslo som hun ikke traff. Kom bort fra rømningsgruppen. Ble tatt til fange i fjellet sammen med Ragnvald Eikil. Satt på Grini til freden kom. Sterkt torturert. Ble gift med Samuel Titlestad
Leikny Karlsen:	Søster til Olaug. Ble under aksjonen skutt i begge armene. Ble kjørt til sykehuset på Hov, S-Land hvor hun mirakuløst ble reddet ut. Kom senere tilbake til forlegningen
Ragnvald Eikil:	Tidl. Mauritzen, ble tatt sammen med Olaug Karlsen

- Eli Aanjesen:** Gikk til Rabalen for å hente mat til konferansedeltagerne
- Bergliot Løiten:** Gikk sammen med Eli med samme oppdrag
- Arve Rosenberg:** Vaktmann som tidligere på dagen gikk til Rabalen
- Einar Støreng:** Vaktmann, som traff på tyskerne da han var ute på oppdrag om morgenen. Forsøkte å varsle forlegningen, men løp rett i fella. Forsøkte å rømme, men ble tatt til fange
- Tore Osvald Langeland:** Ble tatt til fange. Satt på Grini, men klarte å rømme. Meldte seg tilbake i Sentralforlegningen
- Asle Helland Grepp:** Medisinerstudent. Satt på Akershus festning. Dømt til døden. Skutt 9. februar 1945 på Akershus
- Wilfred Hagen:**

***) Listen er neppe komplett**

Rester av Wellén-hytta sommeren 1944

8 Fakta om Aksjon Almenrausch

Aksjon Almenrausch eller på norsk Alperose, var en stor razzia i Valdres 13.-17. juni 1944. Leder av aksjonen var SS-Standartenführer und Oberst der Polizei Heinrich Fehlis. Aksjonsordren som er datert 13. juni, begynner slik:

Heinrich Fehlis

” En del av Den kommunistiske landsledelse oppholdt seg i de siste ukene i hytter øst og vest for Etnedalen. Den politiske leder for Sentral-kommiteen for Det Kommunistiske F u r u b o t n bodde en tid på Skriulegerseteren, nord for Røssjøe.”

Tyskernes etterretningsvesen var altså godt. Aksjonen var ambisiøs, for et område på flere tusen kvadratkilometer skulle finkjemmes. Innenfor området befant det seg en rekke støler og hytter. Alle disse ”mistenkelige hytter.... skal inngående gjennomføres etter våpen, sprengstoff, illegale skrifter og annet illegalt materiale. Alle individer som befinner seg i hyttene arresteres”, - var ordren.

Området som skulle dekkes var Etnedal i syd, Synnfjell i øst, Valdresdalen i vest opp til Skammestein i Øystre Slidre og mot Espedalen i nordøst. Hovedkvarteret ble lagt til Flatøydegarden i Etnedal, noe som tyder på at de forventet

størst ”fangst” i denne kommunen. Det var i tillegg 5 avsnitt som ble delt i poster og jaktgrupper med oppgitte stølsområder som skulle gjennomføres. Hvert avsnitt hadde sin kommandoplass.

En av disse var Rabalen (eller Rabalerseier som det står i den norske oversettelse av aksjonsordren). Men den ble ikke etablert da bilene ikke kunne kjøre inn.

Hvor store styrker ble satt inn? Av aksjonsordren kan en regne seg til ca. 425 ledere og soldater /politi. Men støtteapparatet var kanskje like stort? De fleste forskere antar at den totale styrken var i overkant av 800. Men Samuel Titlestad hevdet bestemt at det var minst 4000 mann med i jakten. I aksjonen ble det satt inn 3 Fieseler Storch-fly.

Det ble opprettet telegrafstasjoner ved hovedkvarteret og på kommandoplassene. Norske telefonstasjoner skulle besettes av Ordenspolitiet med tolker fra Sikkerhetspolitiet. Veier skulle blokkeres. Tidspunktet for aksjonens start er merket med kl. x. Opplysninger som er kjent tilsier at dette var grytidlig om morgenen. Således forteller Erik Moe, som var butikkgutt hos kjøpmann Torstein Hegge på Skammestein, at tyskerne etablerte seg der om natten med telefonutstyr m.m. Han sier videre at da aksjonen var over stod det kjøretøyer i 500 meters lengde langs veien. Hans far ble stoppet og ryggsekken undersøkt ved 7-tiden om morgenen på vei til arbeidet.

Aksjonen må betegnes som mislykket. Furubotn med sine nærmeste medarbeidere kom seg unna, men betydelige mengder dokumenter fra Sentralforlegningen ble beslaglagt.

9 Litteratur:

- Torggrim Titlestad:** *I kamp, i krig. Peder Furubotn 1942-1945;* Gyldendal Norsk Forlag 1977. Utsolgt fra forlaget
- Gunnar Wiederstrøm:** *Partisaner i Sør;* Erling Skjalgssonselskapet, Stavanger 2000
- Kolbein Skaare:** *Aksjon "Almenrausch" Eit femtiårsminne;* Årbok for Valdres, 185-7 (1994)
- Krigsinvaliden:** Hefte 2 - 2003 - 49. årgang, 16-33 (2003)
- Jul Haganæs:** *Om det koster deg livet. Fra krigens dager i Valdres;* Grøndahl & Søn Forlag A.s. 1985
- Birger Bakken, Reidar T. Larsen, Arne Jørgensen, Åge Fjeld:** *Død over de tyske okkupanter. De norske kommunistenes motstandskamp 1940-1945;* Informasjonsforlaget 1998
- Rød og Illegal:** Video. Produsent: Forsvarets mediesenter, 2003
- Aksjonsordre: Aksjons "Almenrausch".* Norges Hjemmefrontmuseum. 6 s. Undertegnet av Heinrich Fehlis
- Norsk Krigsleksikon 1940-45.* J. W. Cappelens Forlag AS, 1995

“Under Kongebjørka”
Bildet ble tatt i april 1940 av Per Bratland (1907-1988)